

Tautosakos darbų XLII tomas pasižymi skelbiamų publikacijų įvairove. Tai matyti ir iš jo turinio: folkloristikai, etnologijai, mitologijai ir etnomuzikologijai skirti teoriniai straipsniai sudėti net į keturis vis kitos tematikos skyrius. Pirmajame, pavadintame „Kultūrinio kraštovaizdžio akiračiai“; publikuojami Instituto mokslininkių Bronės Stundžienės ir Vitos Ivanauskaitės–Šeibutienės naujausi tyrimai, kuriuos inspiravo pastarųjų metų tautosakos ekspedicijos. B. Stundžienė, tyrinėdama Švenčionių krašto kultūrinį kraštovaizdį, šįsyk remiasi kol kas folkloristikoje retai naudojamu empatiškuoju principu, t. y. siekia jį suvokti ir interpretuoti žvelgdama vietos gyventojų akimis. Straipsnio teiginius praturtina ir autorės parengtas priedas: Pašaminės ir Reškutėnų kaimuose užrašyti vaizdingi pasakojimai, dar ir šiandien kupini folklorinės sąmonės atspindžių. V. Ivanauskaitė–Šeibutienė, pasitelkdama vyresniosios kartos žemaičių liudijimus apie mirusiųjų apsilankymus sapnuose, nagrinėja šių sapnų sąsajas su katalikiškojo tikėjimo tradicija ir praktikomis. Straipsnyje atskleidžiamas neabejotinas oneirinių naratyvų ryšys su XIX–XX a. sandūroje buvusiu itin populiaria liaudies žmogui skirta religine didaktine literatūra.

Prie tradicinio pasaulėvaizdžio vienu ar kitu aspektu prigludama ir antrojo skyriaus straipsniuose. Sakytinio folkloro specialistė Radvilė Racėnaitė gilinasi į šluotos, šlavimo ir šiukšlių simbolines reikšmes lietuvių pasakose, sakmėse, dainose, smulkiosios tautosakos žanruose ir papročiuose. Girtuoklio moralinį įvaizdį lietuvių patarlėse bei priežodžiuose, jo ryšį su XIX a. didaktine literatūra ir humoristinėmis didaktinėmis dainomis apžvelgia paremiologė Rasa Kašėtienė. VDA doktorantė Miglė Lebednykaitė savo straipsnyje nagrinėja XIX a.–XX a. pirmosios pusės prijuosčių ir požiūrio į jas įvairovę lietuvių ir gretimų tautų tradicinėse bendruomenėse, bando gilintis į prijuosčių simbolines prasmes.

Šiame tome galima pasiskaityti ir baltų mitologijai skirtų publikacijų. Atnaujinti diskusijas kosmologijos klausimais kviečia savo apimtimi studijai beveik prilygstantis mitologo Dainiaus Razausko straipsnis „Dievo vaikaitis: žmogaus vieta lietuvių kosmologijoje“. Surinkęs ir iš naujo peržvelgęs daugybę lietuvių ir kitų tautų folkloro šaltinių, jis savitai aiškina saulės, mėnulio, žvaigždžių įvaizdžius. Nauja pasakos „Eglė žalčių karalienė“ interpretacijos versija, kurioje išryškunami moterų ir vyrų susidūrimai dėl gyvybės / mirties valdymo, lėmę esminį kultūros modelio pasikeitimą senojoje pasaulėžiūroje, pateikiama literatūrologo Eugenijaus Žmuidos mokslo publikacijoje.

Etnomuzikologijai skirtame skyriuje savo naujausių tyrimų įžvalgomis dalijasi etnomuzikologės Austė Nakienė ir Rūta Žarskienė. Jų straipsnius įkvėpė daugiau nei po šimto metų iš Berlyno fonogramų archyvo į Lietuvą sugrįžusi Eduardo Volterio lietuvių tautosakos įrašų (1908–1909) kolekcija. A. Nakienė, analizuodama fonografo voleliuose įamžintus rytų aukštaičių, pietų dzūkų ir suvalkiečių dainų atlikimo būdus, atkreipia dėmesį į iki šiol mokslininkų nepastebėtą burdoninį pritarimo stilių. R. Žarskienė, peržvelgdama dūdmaišio – vieno populiariausių Europos muzikos instrumentų – paplitimo ir raidos istoriją, gilindamasi į jo vaidmenį Lietuvoje, repertuarą, vietą kaimo papročiuose bei apeigose, atskleidžia šio instrumento įtaką lietuvių etninei kultūrai.

Naujame skyrelyje „Iš dainų istorijos“, kurį numatoma tęsti ir kituose tomuose, skelbiamas Kosto Aleksyno rašinys apie Atgimimo laikotarpiu Lietuvoje itin išpopuliarėjusių dainą „Vai, ko nusižvoengi, bėrasis žirgeli“ ir jos autorių, vaikų poezijos kūrėją Adomą Kerevičių (Adą Keraitį).

Skyriuje „Lietuvių tautosaka užsienio archyvuose“ kalbama apie svetur saugomus mūsų tautosakos lobynus. Instituto archyvarė Rima Visackienė apžvelgia Jono Balio 1949–1959 metais Amerikoje įrašytas senųjų lietuvių emigrantų padainuotas liaudies dainas ir pagriežtą instrumentinę muziką. VU ir LLTI doktorantė Lina Sokolovaitė nagrinėja painią lietuvių tautosakos rankraščių, užrašytų tarpukario laikotarpiu Gervėčių krašte ir saugomų Estijos literatūros muziejuje, istoriją.

Tekstų publikacijos ši kartą – sąmoju žaižaruojantys šiuolaikinės tautosakos pavyzdžiai. Povilo Kriksčiūno parengti 93 kalėdiniai ir naujamečiai sveikinimai pateikia šio žanro XX a. antrosios pusės–XXI a. pradžios panoramą. Panašų laikotarpį atspindi ir Gražinos Skabeikytės–Kazlauskienės susisteminti lietuvių vaikų prasivardžiavimai, surinkti per pastaruosius du dešimtmečius, nes pateikėjais buvo ir suaugusieji, prisimenantys, kaip jų vaikystėje šaipytasi iš vardų.

„Sukaktyse“ D. Razauskas Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto tautosakininkų vardu sveikina kolegę, mitologę habil. dr. Nijolę Laurinkienę sukakties proga, linkėdamas jai ilgų ir kūrybingų gyvenimo metų. Laima Purlienė prisimena Juozą Averką, arba Dėdę Juozą, kaip jį vadino gausus būrys „mokinių“ – dzūkų liaudies dainos brangintojų, ir jo įtaką folkloro judėjimui. Tegul nenustebina skaitytojų Gražinos Kadžytės rašinio pavadinimas. Jis išties skirtas ne Jonui Basanovičiui, kuriam šįmet būtų sukakę 160 metų, bet dešimčia metų jaunesniam jo broliui Vincui. Suvalkietiškaį to meto mentalitetą atskleidžiančią publikaciją pajavairina taikliai parinktos citatos iš brolių laiškų.

„Pro memoria“ skiltyje atsisveikiname su iškilium Lietuvos folkloristu ir etnologu, Lietuvių tautosakos archyvo (1935–1939) vadovu, karo metais pasitraukusiu iš Lietuvos ir net 102 metų Amerikoje sulaukusiu Jonu Baliu. Apie jo indėlį į lietuvių folkloristiką rašo K. Aleksynas.

Tome rasime gausiai nuotraukomis iliustruotus pasakojimus apie dvi šių metų tautosakos rinkimo ekspedicijas. V. Ivanauskaitė-Šeibutienė dalijasi patirtimi, įgyta aplankius Rietavą ir jo apylinkes, o Saulė Matulevičienė aprašo 2011 metų Gervėčių kompleksinės ekspedicijos tyrimus, kurie buvo apibendrinti lapkričio mėnesį Vilniaus universitete įvykusioje tarptautinėje konferencijoje.

„Recenzijų, anotacijų“ skyrelyje analizuojami ir vertinami pastaraisiais metais pasirodę mokslo darbai: D. Razausko-Daukinto knyga Krosnis mitologijoje (recenziją parašė E. Žmuida), Aušros Zabielenės apgintos disertacijos pagrindu parašyta monografija apie Lietuvos folkloro ansamblius (A. Nakienė), Aleksandro Romodino fundamentalus tyrimas, skirtas muzikanto asmenybei šiaurės baltarusių etninėje tradicijoje (Gaila Kirdienė), ir slovakų etnomuzikologijos klasiko Oskáro Elscheko monografija apie bene mėgstamiausią šios tautos muzikos instrumentą – fujarą (Romualdas Apanavičius). Jurgita Ūsaitytė trumpai pristato pernai išleistą Stasio Skrodenio straipsnių rinkinį Folkloras ir gyvenimas.

„Kronikoje“, kaip jau įprasta, galima susipažinti su folkloro ir folkloristikos aktualijomis – svarbiausiais 2011 metų renginiais ir įvykiais.

Tautosakos darbų redaktorių kolegija ir parengėja tikisi, kad XLII tomas nenuvils savo skaitytojų ir atlieps jų lūkesčius, pateikdamas naujų ir įdomių savo skelbiamomis idėjomis mokslo straipsnių bei kitų publikacijų.